

Ryszard Kruk

MUSZYNA NA DAWNEJ POCZTÓWCE

W kolejnych rocznikach *Almanachu* chcę omówić posiadane zbiory pocztówek dotyczące: Muszyny, Żegiestowa i Krynicy, co — mam nadzieję — stanie się podstawą do opracowania historii pocztówek tegoż regionu. Za łącznym traktowaniem powyższych zbiorów przemawia fakt zarówno ich geograficznej zbieżności, jak i przypadki wydawania pocztówek dla tych miejscowości przez jednego wydawcę, bądź wykorzystywanie tego samego materiału fotograficznego przez różnych wydawców. W tekstach zajmę się pocztówkami wydanymi do roku 1950.

Tytułem wstępu — trochę o historii pocztówki i o problemie datowania

Mówiąc o początku pocztówki zwraca się uwagę na zgłoszony przez radcę pocztowego Heinricha von Stephana 30 listopada 1865 roku, w trakcie V Niemieckiej Konferencji Poczty w Karlsruhe, projekt tzw. odkrytej karty korespondencyjnej. Jedna strona karty miała być przeznaczona na umieszczenie adresu, a druga na korespondencję. Kolejne projekty w tej sprawie napłynęły do Poczty w Berlinie w 1868 roku, przedstawione przez księgarza Friedleina z Lipska oraz od lipskiej firmy księgarskiej Parbuditz, której właścicielem był Herman Serbe. Następne propozycje upowszechnienia odkrytej karty, uzasadniane faktem oszczędności (niższa taryfa), a także tym, że spora część listów nie zawiera zapewne żadnych sekretów, pojawiły się w roku 1869. Profesor Emanuel Hermann z Wiednia, w artykule zamieszczonym na łamach wiedeńskiej gazety *Neue Freie Presse* 26 stycznia 1869 roku, przedstawił własny projekt odkrytej karty korespondencyjnej. Sceptyczny stosunek do projektu wykazany przez pocztę berlińską spowodował, że palma pierwszeństwa przypadła poczcie Austro-Węgier, która jako pierwsza wydała kartę korespondencyjną, co stało się 1 października 1869 roku.

Uważa się, że w Galicji karta korespondencyjna wprowadzona została do obiegu w roku 1871. Najstarsza w zbiorze karta korespondencyjna została wysłana z Żegiestowa do Krakowa 25 sierpnia 1887 roku. Natomiast najstarsza w zbiorze karta korespondencyjna, dotycząca Muszyny, to otrzymana 13 lutego 1903 roku przez CK Sąd Powiatowy w Muszynie, wysłana dnia poprzedniego z Krakowa przez Jana Kwiatkowskiego. Nadruki na niej są w językach: niemieckim, polskim i ukraińskim.

W roku 1870 ukazała się karta pocztowa, z ilustracją na stronie adresowej. W roku 1872 pocztówką ilustrację przeniesiono ze strony adresowej na stronę przeznaczoną na korespondencję (pojawiały się także przypadki stosowania ilustracji z obu stron). I trwało tak aż do roku 1904, kiedy to przeniesiono korespondencję ponownie na stronę adresową, pomniejszając miejsce na adres. Stąd popularne wśród filokartystów rozróżnienie egzemplarzy z tak zwanym *dlugim adresem*, czyli wydanych przed 1905 rokiem oraz z *krótkim adresem*, wydanych po tym roku. Poniżej prezentuję kartę z *dlugim adresem*.

Nie ustalono, kiedy ukazała się pierwsza karta pocztowa z ilustracją wydana przez polskich wydawców. Pamiętajmy, że były to czasy rozbiorów. Przyjmuje się, że pierwsza wydana przez polskiego wydawcę ukazała się w roku 1892. Na tym tle pojawia się problem określenia *daty pocztówki*. Ale zajmijmy się najpierw słowem pocztówka. Otóż, jak podpowiedział mi p. Adam Czarnowski, nazwa ta pojawiła się oficjalnie w dniu 6 grudnia 1900 roku, jako efekt podsumowania konkursu na nazwę, ogłoszonego w trakcie I Wystawy Kart Poczтовых w Warszawie. Konkurs wygrał nie kto inny, tylko Henryk Sienkiewicz, proponując swojsko brzmiące słowo "pocztów- ka", w miejsce używanych dosłownych tłumaczeń zwrotów niemieckich.

Do wyjątków należą sytuacje, kiedy wydawcy opatrywali pocztówki w podpisie datą wydania. W omawianym zbiorze mamy serię pocztówek żegiestowskich wydanych przez i eiksnyzsuM .2091 bul 1091 ainadyw ątađ ąs enozrtapo erótk „hcikslöp yzralam nolaS” krynickie pocztówki opatrywały datami w latach trzydziestych Wydaw- nictwa SiS (Salon i Sztuka?) oraz Sztuka Kraków.

Jeżeli wydawca nie opatrzył pocztówki datą wydania, wówczas wnioskowanie na temat daty jej obecności na rynku można czerpać z korespondencji (jej treści lub datowania teje), daty stempla pocztowego (jeśli wprowadzona została do obiegu i o ile w latach następnych, co jest zjawiskiem częstym, nie pozbawiono jej znaczka, jednocześnie ze stemplem pocztowym). Można także wnioskować na podstawie omówionego wyżej adresu — długiego bądź krótkiego, określając w ten sposób czas wydania. Można posługiwać się dowodami pośrednimi, na przykład na temat znanego z innych źródeł okresu obecności danego wydawcy na rynku, treści korespondencji, rodzaju znaczka pocztowego, a także ilustracji. W tej ostatniej sprawie konieczna jest wszakże ostrożność. *Czas życia fotografii* był często długi. Niech przykładem będą karty: wydana przez A. Kaczyńskiego w Krynicy z datą pewną 10 stycznia 1900 r. oraz pocztówka muszyńska, również z datą pewną 30 maja 1915 r.; ta sama fotografia, prezentująca wzgórze zamkowe, pojawia się na pocztówce wydanej przez Z. Wrześ- niowskiego z korespondencją datowaną na 8 sierpnia 1930 roku. Zatem żywot tej fotografii — jako materiału do pocztówki — przekroczył 30 lat!

Z podanych wyżej powodów filokartyści, dla potrzeb zdefiniowania czasu wydania pocztówek, w stosunku do których nie można ustalić daty pewnej, posługują się skrótami. I tak **ok. 1900** — oznacza okres 1897-1904, **ok. 1910** — oznacza okres 1905-1913, **ok. 1915** — oznacza okres 1914-1919, **ok. 1920** — oznacza lata dwudzieste, **ok. 1930** oznacza lata trzydzieste, zaś **ok. 1940** — oznacza lata czterdzieste. Mówi się, że „złoty wiek” pocztówki przypadł na lata 1900-1914, okres rozkwitu korespondencji. Były one wówczas obowiązkową ozdobą salonów, jako że prezentowano je w specjalnych albumach; spełniały trudną do przecenienia rolę kulturalną, a i patriotyczną. Także w latach następnych miały ważną funkcję krajoznawczą.

Warto wspomnieć o technikach druku pocztówek. Najstarszą stosowaną metodą druku była litografia. Na wypolerowanej powierzchni kamienia litograf wykonywał rysunek kredką litograficzną lub odpowiednim tuszem. W wyniku obróbki technologicznej tylko zarysowana powierzchnia kamienia przyjmowała farbę. Odbitki wykonywano, przyciskając papier do powierzchni kamienia pod prasą. Podstawą do wykonania rysunku najczęściej była fotografia danej miejscowości. Na przełomie XIX i XX wieku do powszechnego użytku przy produkcji pocztówek weszła metoda zwana światłodrukiem. Stosuje się w niej formę drukową najczęściej w postaci płyty szklanej, pokrytej żelatynową warstwą światłoczułą. Przyjmuje się, że metoda ta była opłacalna przy produkcji 1000 kopii. Dla uatrakcyjnienia pocztówek stosowano ręczne podkolorowywanie. Następnie pojawiły się typografia i rotograwiura. Znane nam dzisiaj techniki drukarskie wyparły ostatecznie litografię i światłodruk w latach dwudziestych. Przy produkcji pocztówek stosowano także fotomontaże i retusze.

Muszyna na pocztówce

Zasadniczy trzon omawianego zbioru pocztówek powstał w latach 1998-1999 i jest systematycznie uzupełniany. Według stanu na początek roku 2000 składa się na niego w sumie blisko 200 pocztówek (nie licząc dubletów), w tym wydanych ok. 1900

— 12 pozycji, ok. 1910 — 19 pozycji, ok. 1915 — 7 pocztówek, lata dwudzieste

— 16 pozycji, lata trzydzieste — 101 sztuk oraz kilka wydanych do roku 1950.

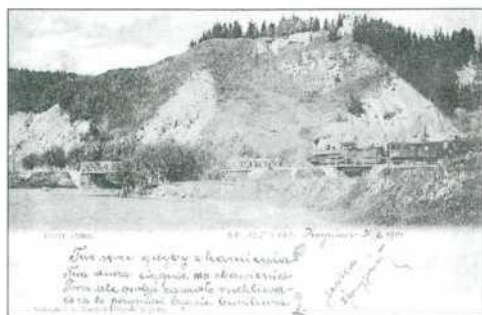
Pierwsze muzyńskie pocztówki, do których udało mi się dotrzeć, datowane są na lata 1900-1903. Prześledźmy losy muzyńskich pocztówek w okresie 1900-1950 pod kątem tematyki, którą one przedstawiają.

Ruiny zamku i wzgórze, dzisiaj zwane Basztą

Temat ten stanowił główny motyw najstarszych kart muzyńskich. Uznawano go widać za element charakterystyczny dla Muszyny. Autorzy zdjęć starali się ująć wzgórze zamkowe jako tło dla przejeżdżającego u jego stóp pociągu wraz z ukazaniem konstrukcji mostu. Wydawcami najstarszych kart z tym tematem, datowanych na rok co najmniej 1901, są: A. Kaczyński z Krynicy, znany wydawca kart krynickich, do którego powrócimy przy okazji omawiania zbioru kart z Krynicy, R. Kanner z Nowego Sącza, znany wydawca kart nowosądeckich, oraz J. Zajączkowski junior, z wydawnictwa „Wisła” z Krosna. Pocztówki Zajączkowskiego, z których

trzy znajdują się w omawianym zbiorze, koncentrują się przede wszystkim na prezentacji ruin zamku, zgodnie z szerszym zamierzeniem tego wydawcy, jakim było udokumentowanie na karcie pocztowej polskich zamków. Z korespondencji na pocztówkach wydanych przez Kaczyńskiego, a w zbiorze znajdują się trzy z datami: 31 czerwca 1901, 3 lipca 1901 oraz 14 lipca 1902, wynika, że dwie z nich były nadane z Krynicy, stąd można wnosić, że nie były one przygotowane z myślą o kuracuszach w Muszynie, lecz rozprawdzano je w Krynicy, wśród innych pocztówek Kaczyńskiego. Ruiny średniowiecznego zamku to przecież najstarsza pamiątka historyczna w okolicy.

W 1908 roku pojawiają się karty pocztowe z tym tematem wydane przez Z. Wrześniowskiego z Krynicy oraz Wydawnictwo "Salon malarzy polskich" z Krakowa. Około roku 1910 na rynku pojawiają się karty pierwszego wydawcy muszyńskiego J. Getzlera (na niektórych kartach podpis I. Getzler); w sumie wydał on 12 znanych mi kart z motywem zamku na przestrzeni kilkunastu lat. Około roku 1910, nakładem Mariana Tracza z Krynicy, ukazuje się podkolorowana karta zatytułowana *Muszyna. Ruiny zamku i most kolejowy*, wydawana jako czarnobiała od co najmniej 10 lat przez innych wydawców (karta ta publikowana była na 4 stronie okładki *Almanachu Muszyny* 1999). Na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych temat ten podejmują muszyńscy wydawcy: Władysław Wójcik oraz Antoni Rudy ("Sanitarja"), a także B. Furmanek ("Ars Żegiestów"), który pojawi nam się przy omawianiu kart żegiestowskich.

Pocztówki z zamkiem w tle mają dzisiaj ogromną wartość dokumentacyjną i poznawczą. Ukazują one z dużą dokładnością stan ruin zamku. Wobec faktu, że zbocza wzgórz na początku wieku pozbawione były drzew, pocztówki ukazują lokalizację trzech kamieniołomów, w których prowadzono w XIX w. intensywne pozyskiwanie kamienia, w tym na budowę linii kolejowej Tarnów - Orłów (Orlov). Ze zdjęć można wywnioskować, że lokalizacja jednego z kamieniołomów mogła naruszyć lub zniszczyć fragment zamku. J. Getzler wydał dwie karty, na których przedstawiono zdjęcie kamieniołomu ulokowanego u stóp Baszty i załadunek urobku na furmanki. Zdjęcia zamku robione były zarówno z poziomu rzeki Poprad, jak i — tak sędzę — z mostu/kładki na Popradzie.

Także korespondencja zawarta na kartach niesie istotne informacje, nieznanne z innych

źródeł. Jako przykład przywołam pocztówkę z roku 1915, wysłaną z Muszyny do Krakowa, której nadawca, Tadeusz hr. Komorowski, pisze między innymi o wysadzeniu mostu kolejowego w Muszynie przez „Moskali” (chodzi o grudzień 1914 roku). Na fotografii autor krzyżykiem zaznaczył przeszło mostu, które zostało wysadzone. Zabawne jest to, że kartę opatrzone stemplem cenzury wojskowej, która chyba nie była zbyt staranna.

Widok na rzekę Poprad

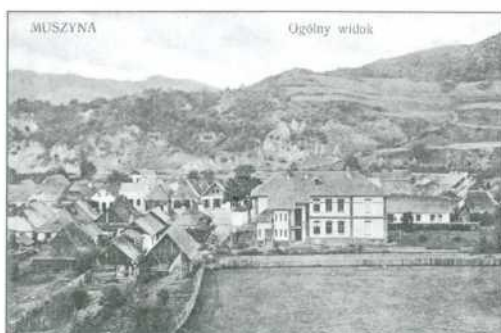
To drugi pod względem częstotliwości występowania temat muszyńskich pocztówek. Prezentują one widok z Baszty na dolinę Popradu, w górę biegu rzeki. Przedstawiają w różnych fazach: most na Popradzie oraz zabudowę rozwijającą się wzdłuż dzisiejszej ulicy Piłsudskiego. Na niektórych ujęciach pojawia się także ujście Muszynki do Popradu oraz most kolejowy na Muszynie. Najstarsze pocztówki w zbiorze datowane są na rok 1906 i 1908, a wydane zostały przez Zygmunta Wrześniowskiego z Krynicy. W latach następnych temat ten podejmują już muszyńscy wydawcy, a mianowicie: K. Gąsiorowski, Jan Bukowiec — „Bazar pamiątek”, Spółka wyd. Jan Bukowiec „Bazar pamiątek” i Antoni Rudy — „Sanitarja”, Składnica Kółek Rolniczych w Muszynie, a także Wydawnictwo „Sztuka Polska” z Krakowa oraz SiS.

Karty z tym tematem pozwalają dostrzec, jak na przestrzeni lat, do momentu ujęcia nurtu w wały, przesunęło się koryto rzeki. Poprad, w stosunku do dzisiejszego przebiegu jego nurtu, przesunięty był znacznie bliżej miasta. Jego wschodni brzeg pokrywał się z dzisiejszą linią ogrodzeń domostw wzdłuż Popradu (patrz ogrodzenie willi „Wanda”). Fotografie ukazują znaną z opowiadań, a nieistniejącą dzisiaj wyspę, znajdującą się na wysokości dzisiejszego mostu na Popradzie. Poprzedni most zlokalizowany był około 50 metrów bliżej Baszty niż obecnie. W nurcie Popradu można jeszcze wypatrzeć fundamenty starego mostu. Patrząc na pocztówki, można zauważyć, że w okresie 1906-1908 była to kładka i jako taka — bardziej lub mniej solidna — istniała aż do późnych lat trzydziestych, kiedy to zbudowano most. Istnieją także zdjęcia, na których nie ma nawet kładki; zapewne jest to okres po częstym zrywaniu jej przez powodzie. Można także zauważyć tak zwane ostrogi, którymi starano się, jak widać z powodziem, odsunąć nurt Popradu od miasta.

Rynek

Chociaż w kolekcji znajdują się tylko cztery karty prezentujące Rynek muszyński, mają one ogromną wartość poznawczą. Prezentują obiekty, które już na zawsze zniknęły. Najstarszą z nich jest karta korespondencyjna R. Kannerera *Rynek w Muszynie*, którą należy lokować między 1905 a 1910 rokiem, natomiast fotografia jest zapewne znacznie wcześniejsza. Przedstawia nieistniejącą już pierzeję Rynku w miejscu, gdzie obecnie stoi pawilon handlowy „Poprad”, oraz zburzony w roku 1916 (patrz *Almanach Muszyny* 1998, W. Kmiotowicz awotseigeŽ z iwoknamruF .B .iksńyzsum zsutaR (“am ein žuj heyrótk ymod eiksńyzsuM” zawdzięczamy cenną pocztówkę przedstawiającą domy stojące w tym fragmencie Rynku, w którym dobiega do niego obecna ulica Rolanda. Honor Muszyny obronił Wł. Wójcik, wydając w końcu lat dwudziestych pocztówkę, w której z ładnej perspektywy pokazał dwie, tak charakterystyczne dla muszyńskiego Rynku, kapliczki świętych Floriana i Jana Nepomucena. Celom reklamowym służyła zapewne pocztówka wydana przez Składnicę Kółek Rolniczych w Muszynie na początku lat trzydziestych; przedstawia ona fragment Rynku, w którym dzisiaj znajduje się Urząd Pocztowy. W kamienicy znajdującej się za zaparkowanym na Rynku samochodem znajduje się sklep, którego szyld informuje, że należy on do wydawcy kartki (patrz str. 112).

Widok na Rynek i szkołę
od strony Malnika

Domy

Pod tym względem Muszyna znacznie odstaje od bogactwa pocztówek prezen- tujących wille i pensjonaty żegiestowskie i krynickie. Uzasadnienie jest proste: Muszyna w tym gronie najstarsza i jak zwykle trochę zaspana, najpóźniej wystar- towała do działalności turystycznej.

Karty pojawiały się w miarę, jak Muszyna dorastała do nowych funkcji. Pierwsze karty z początku wieku, jedna z datą pewną 1906 R. Kanner, a druga — jak domniemywam — jeszcze wcześniejsza, nieznanego wydawcy, przedstawiają willę "Zorza" vis á vis dworca kolejowego (o w zciwoteimK .W łasip "yzroZ" *Almanachu Muszyny* 1998, a także R. Chrystowski w *Almanachu Muszyny* 1999). "Zorza"⁵ była obiektem odpowiadającym, jako hotel i restauracja, na potrzeby kuracjuszy. Pamię- tajmy, że Muszyna była stacją kolejową, na której trzeba było się przesiąść do dorożki, aby dostać się do modnej Krynicy.

Następną kartę z tej serii, z datą z roku 1915, wydał K. Gąsiorowski z Muszyny. Przedstawia tak zwany "Koci Zamek", a Gąsiorowski podpisał ją, przekręcając chyba nazwisko właściciela, *Willa p. Dżułyńskiego w Muszynie*.

Największej ilości pocztówek doczekały się w latach trzydziestych: pensjonat "Wanda" dra S. Mściwujewskiego oraz Dom Żołnierzy Ociemniałych. Pierwszy był wówczas największym w Muszynie tak zwanym *pierwszorzędnym pensjonatem*, a drugi cieszył się zasłużoną opieką państwa (o Domu tym pisał A. Staniszewski w *Almanachu Muszyny* 1995).

Uwiecznienia na pocztówkach doczekały się także wille Schwarza i Borzemskiego, pensjonaty „Władysława” i „Tęcza” oraz wille „Zacisze”, „Sobótka” i „Miła”. Warta wspomnienia jest ładna pocztówka nieznanego wydawcy, wydana w sepii na przełomie lat dwudziestych/trzydziestych. Jest to kompozycja pięciu fotografii, opatrzona secesyjną grafiką, a zatytułowana *Muszyna, prezentująca Pensjonat dra Mściwujewskiego od strony Popradu, Dom Zdrojowy, Willę Prof. Szwarca, Willę Borzemskiego, Willę Zacisze*.

Obiekty zdrojowe

Lata trzydzieste, w związku z rozwojem Muszyny jako uzdrowiska, przynoszą liczne pocztówki dokumentujące uzdrowiskowe funkcje Muszyny. Kilka z nich dotyczy Domu Zdrojowego istniejącego do dzisiaj, chociaż wykorzystywanego w innym celu. Interesujące są karty prezentujące obiekty zdrojowe już nieistniejące, a więc przede wszystkim Łazienki mineralne i borowinowe (dzisiaj w tym miejscu znajduje się źródło „Antoni”), pawilon muzyczny, pawilon na plaży oraz fragmenty deptaku. Pawilon muzyczny i plaża pojawiają się wśród najczęściej uwidacznianych obiektów. Jako o ciekawostce wspomnę o kartach, które przedstawiają żaglówki na popradzkiej plaży. Źródło „Grunwald” doczekał się uwidocznienia na dwóch kartach pocztowych. Wydawcami kart zdrojowych byli przede wszystkim muszyńscy przedsiębiorcy/kupcy: Jan Bukowiec, Antoni Rudy i Władysław Wójcik.

Dworzec kolejowy i inne obiekty kolejowe

Na sąsiednich stronach *Almanachu* znajduje się tekst E. Drozda o kolei Tarnów-Orłów, natomiast rok temu L. Zakrzewski w *Almanachu* przedstawił dzieje budowy kolei Muszyna - Krynica. Oczywiście temat dworca musiał też pojawić się na pocztówkach. Chcę powiedzieć o trzech najstarszych z 1907, 1910 i 1921 roku, na których jakże okazałe prezentuje się dworzec. Pocztówka z roku 1907 wzrusza mnie szczególnie. Jej wydawcą jest znany nam Z. Wrześniowski z Krynicy, który — jako kryniczaniek — zatytułował ją *Stacya kolejowa Muszyna - Krynica*. Przy przeglądaniu pocztówki wzrok biegnie do korespondencji. Czuję w tej sprawie lekkie zażenowanie — w końcu czytam cudze, nie do mnie adresowane słowa. Ale jak tu się nie wzruszyć, czytając dopisek nieznannej Pani, adresowany do Ludwika Jedlińskiego w Królestwie Polskim, Warszawa ul. Marszałkowska 15: *Tu Cię mój Dušku będę witać*. Pocztówkę następną wydał R. Kanner, który nazwał ją *Stacya kolejowa w Muszynie*, i który na peronie, co widać pod lupą, ustawił kierownictwo stacji w uroczyście strojach. Trzecią kartę, tę datowaną w roku 1921, wydał I. Getzler z Muszyny nazwał *Stacya kolejowa w Muszynie*. On również zgromadził na peronie kierownictwo kolei, a sądząc po strojach, fotografia została wykonana jeszcze za czasów nieboszczki CK Austrii.

Konstrukcje kolejowe budziły podziw, umieszczano je przeto na pocztówkach. Uznanie budzi piękna karta korespondencyjna, wydana przez A. Kaczyńskiego z Krynicy w początkowych latach XX wieku, nazwana *Muszyna*. Pokazuje, że tam, gdzie dzisiaj pełno domów na Folwarku, wtedy była pustka.

Niez mordowany I. Getzler już w roku 1916 podejmuje ten sam temat i chociaż przedstawia tylko most, nazywa kartę *Muszyna - Folwark i most kolejowy*. Także przejazd kolejowy w Muszynie, zwany rampą Wiśniowskiego, pojawia się na szeregu pocztówkach.

Inne ważne obiekty uwiecznione na pocztówkach

Muszyński kościół uwidocznili R. Kanner, wykorzystując tę samą fotografię na dwóch pocztówkach; jednej datowanej na rok 1904, drugiej wydanej ok. 1910 roku. Jako ciekawostkę podam, że adresatem tej starszej jest *Mary a Argasińska* we Lwowie (czyżby członek sławnej rodziny Iwowskich producentów łodów, dzisiaj obecnych w Nowym Sączu?). W 1933 roku kościół pojawia się na pocztówce, wydanej przez znaną nam już Składnicę Kółek Rolniczych w Muszynie.

Być może najstarsza w zbiorze jest karta korespondencyjna wydana przez R. Kannera przedstawiająca *C.k. Sąd Powiatowy w Muszynie*. Karta wysłana została do Lwowa (stempel, jak sądzę, z roku 1900), przez — jak się można domyślać z treści korespondencji — pracownika sądu. Na pocztówce uwidocznił się także fragment tak zwanego Domu Sędziów. Budynek szkoły w Muszynie znalazł się w centrum pocztówki zatytułowanej *Ogólny widok*, wydanej przez J. Getzlera ok. 1915 roku. Nie- istniejące obiekty: leśniczówka, spichlerz na Majerzu oraz (położony wyżej niż obecny) most nad Szczawnikiem, znalazły się na kartach J. Getzlera i Władysława Wójcika.

Widoki ogólne

Bardzo liczna jest rodzina kart pocztowych, datowanych na lata dwudzieste i trzydzieste, przedstawiających tak zwane widoki ogólne Muszyny. Miejscami, z których fotografowano Muszynę, były najczęściej zbocza Malnika oraz okolice dzisiejszego domu wczasowego kodiw ecąjajwatsdezrpy trzak ąs etszyc i ewakeiC .ikwólöseW z eiceju ezkat ejeinti ela ,“ńareŹ” z Baszty w kierunku na Krynice, dolinę rzeki Muszynki oraz ulicę Grunwaldzką. Pod koniec lat trzydziestych wydano pocztówki stanowiące zestawy reprodukcji kilku fotografii na jednej pocztówce.

Karty korespondencyjne z nadrukami firmowymi

Rarytasem w zbiorze jest karta korespondencyjna wydana przez firmę: *Mozes Jacob, Muszyna. Handel towarów korzennych, skład mąki i wiktuały*. Na odwrocie zawiera ona rachunek za zakup jęczmienia i owsa, wystawiony 13 sierpnia 1906 roku i podpisany osobiście przez *Mozesa Jacoba*. Karta opatrzona jest znaczkiem opłaty skarbowej. W zbiorze posiadamy także kartę korespondencyjną wydaną przez inną firmę działającą na terenie Muszyny — *Efraim Kuchel Handel Towarów Bławatnych Muszyna*. Karta zawiera handlową korespondencję, opatrzoną datą 13 sierpnia 1936, której adresatem jest profesor Jan Witek z Krynicy, członek Komitetu Budowy Pomnika Kazimierza Pułaskiego w Krynicy. Natomiast najstarsza w zbiorze karta firmowa nadesłana do Muszyny, to otrzymana 28 lutego 1912 roku przez CK Sąd Powiatowy karta korespondencyjna z nadrukiem firmy *Markus Wolff Chaneles Palastina-Wein Cognac & Oliven-Ol-Export Krakau Methgasse Nr 10*, nadana z Krakowa przez M. W. Chaneles, czyli właściciela firmy. Korespondencja w języku polskim dotyczy pozostawionych lub zatrzymanych w trakcie podróży z Budapesztu do Krakowa rzeczy osobistych, w tym zegarka i rewolweru. Na karcie adnotacja sądu, że rzeczy już dnia następnego wysłano do Sądu Krajowego Karnego w Krakowie, celem wydania za poświadczeniem odbioru, o czym *zawiadomiono proszącego*.

Ciekawostki i zagadki

Intryguje mnie pocztówka wydana przez Marię Stefkową z Warszawy, która również — jak wynika z podpisu — jest autorką czterech zamieszczonych na niej fotografii. Dokonany wybór widoków zatytułowanych: *Na Ćwierciach, Krzyż na Ćwierciach, Ul. Kościelna, Zaulek*, odbiega od schematu innych pocztówek. Po prostu autorka zobaczyła inaczej Muszynę. Także zagadkę stanowią dwie karty w zbiorze z ok. 1910 roku wydane przez D. Bautla z Muszyny, a zatytułowane *Kamieniołom* oraz *Łąki za kościołem*. Są one, jak sądzę, fragmentem dłuższej serii, która — mam nadzieję

— zostanie odkryta. Także te ujęcia wyróżniają się oryginalnością. Jako fotomontaż należy chyba uznać pocztówkę przedstawiająca stado baranów (w tym jeden czarny) na Baszcie, która wydana została w roku 1937, a zawdzięczamy ją Janowi Bukowcowi. Chociaż, wnosząc z oszczędności w roku 1999 ruin zamku napisami sprayem, prawdziwe barany również na Baszcie się pojawiają.

Jako ciekawostkę należy uznać kartę z korespondencją datowaną na 27 lipca 1912, zatytułowaną *Muszyna. Mikowa nad Popradem*, wydaną przez J. Getzlera, która przedstawia przeprawę furmanką przez bród na Popradzie.

Stale współpracującym zespołem byli: wydawca Antoni Rudy oraz fotograf Teofil Tokarz z Zawoi. Nic nie wiem o Teofilu Tokarzu, natomiast Antoni Rudy wydający pocztówki pod firmą „Sanitarja” był, jak sądzę, związany z rodziną właścicieli apteki w Muszynie. 20 marca 1896 Henryk Nitribitt, potomek Hugona, założyciela aptek w Muszynie (1876) i Krynicy (1860), sprzedał muszyńską aptekę Edwardowi Rudemu, dotychczasowemu dzierżawcy apteki w Baranowie. Rodzina ta władła apteką do 17 października 1934, kiedy to Jan Rudy sprzedał ją Janinie Szul-Aleksandrowej. Antoni Rudy wydawał także pocztówki wspólnie z Janem Bukowcem i jest to jedyna znana mi spółka wydawnicza z omawianego okresu i terenu.

Poszukując na aukcjach *muszynaliów*, natrafiłem na kartę pocztową (korespondencyjną) wysłaną 6 października 1932 roku z Muszyny do Nowego Sącza, w sprawach biznesowych, jak byśmy dzisiaj powiedzieli. Jej nadawcą jest P. Gotterher (prawdopodobnie ofiara Holocaustu), jeden z członków rodziny dra Juleasa Mandela z Kalifornii, autora artykułu w niniejszym wydaniu *Almanachu*. Przekazuję tę pamiątkę do zbiorów rodziny Mandelów.

Znalazłem jedną pocztówkę muszyńską wydaną w czasie II wojny światowej. Wydalają w roku 1940 *Papiernia pod Okrętem w Nowym Sączu*. Pocztówki wysyłane z Muszyny w pierwszych latach po II wojnie światowej, to pocztówki z zapasów przedwojennych, wydane w latach 1936-1939. Jako pierwsze po wojnie należy uznać, datowane na rok 1950 i następne, pocztówki FWP (Fundusz Wczasów Pracowniczych) wydane przez Polskie Towarzystwo Krajoznawcze.

Muszyna pojawia się także na dwóch pocztówkach prezentujących mapy. I tak na pocztówce opatrzonej datą 20 maja 1915 roku, a wydanej w Bielitz, zaznaczony jest Leluchów. Muszyna widnieje na pocztówce wydrukowanej u Anczyca w latach trzydziestych, a zatytułowanej *Mapa Spisz, Orawy i Czadeckiego*. Na mapie zakres- kowane są tereny poza granicami Polski, zamieszkałe przez Polaków w liczbie 80 000. Zdarzające się na kilku pocztówkach błędy dotyczą zwykle nazw własnych.

Konkluzja

Pocztówki muszyńskie pojawiły się już w pierwszych latach (1900 -1901) wieku XX i wydawane były przez wydawców zewnętrznych, przede wszystkim z Krynicy. Pierwsi muszyńscy wydawcy to: D. Bautel, J. Getzler i K. Gąsiorowski. Rozwój pocztówek muszyńskich przyniosły lata trzydzieste, co jest związane z budowaniem uzdrowiskowych funkcji Muszyny. Ich wydawcami byli muszynianie.

Pocztówki muszyńskie prezentują istotne informacje ikonograficzne o Muszynie i nieistniejących już obiektach, pozwalają także odtworzyć dzieje wzgórza zamkowego na początku wieku. Nie wyróżniają się one szatą edytorską, są pod tym względem (na tle sąsiedniej Krynicy i Żegiestowa) ubogie. Nie znalazłem pocztówki muszyńskiej wykonanej w technice litograficznej. Pierwsze, znane mi, wykonane zostały w technice światłodruku. Udało mi się odszukać tylko jedną podkolorowaną, poza kilkoma przypadkami stosowania czerwonego koloru do podpisów. Wymagają dalszych poszukiwań i opracowania charakterystyki poszczególnych wydawców. Zbiór pocztówek jest dostępny dla zainteresowanych w redakcji *Almanachu*.

Alfabetyczny poczet wydawców pocztówek muszyńskich w latach 1900-1950

D. Bautel, Muszyna
Jan Bukowiec, Muszyna
Jan Bukowiec, "Bazar pamiątek", Muszyna
Foto-Ars, Muszyna
B. Furmanek, "Ars", Żegiestów Zdrój
(Małopolska)
Gąsiorowski, Muszyna
B. Getzler, Muszyna
I. Getzler, Muszyna
J. Getzler, Muszyna
A. Kaczyński, Krynica
R. Kanner, Nowy Sącz
Polskie Towarzystwo Krajoznawcze
Antoni Rudy, "Sanitarja", Muszyna
S. Schiff, Nowy Sącz
Marja Stefkowa, Warszawa
Marian Tracz, Krynica
Władysław Wójcik, Muszyna
Zygmunt Wrześniowski, Krynica
I. Zajączkowski jun. "Wisła", Krosno
Papiernia pod Okrętem, Nowy Sącz
Ruch

SiS (Salon i Sztuka?)
Składnica Kółek Rolniczych w Muszynie
Wydawnictwo "Salon malarzy polskich"
Kraków
Wyd. Sp. wyd. Jan Bukowiec — "Bazar pamiątek" i Antoni Rudy — "Sanitarja", Muszyna
Wydawnictwo Sztuka, Kraków
Związek Ociemniałych Żołnierzy RP K.

Podpisani fotografowie

B. Furmanek, Żegiestów
Jan Silhan, Muszyna
Marja Stefkowa, Warszawa
Teofil Tokarz, Zawoja
Piotr Obrębski, Muszyna

Podpisane drukarnie

Akropol, Kraków
Drukarnia Narodowa, Kraków
Drukarnia Przemysłowa, Kraków
WSP (Współczesna Sztuka Przemysł)
Wkłęśdrukarstwo RSW "Prasa", Warszawa
Zakład Światłodruków, Lwów
Zakłady Reprodukcyjne Akropol, Kraków